

УДК: 371,32(575,2) (043,3)

АТАБЕКОВА Б.Я.

Баткен мамлекеттик университети

АТАБЕКОВА Б.Я.

Баткенский государственный университет

АТАБЕКОВА В. У.

Batken State University

КЫРГЫЗ ТИЛИН САНАРИПТИК НЕГИЗДЕ ОКУТУУ МЕНЕН СТУДЕНТТЕРДИН КЕП МАДАНИЯТЫН ӨСТҮРҮҮ

**РАЗВИТИЕ РЕЧЕВОЙ КУЛЬТУРЫ УЧАЩИХСЯ ПУТЕМ ОБУЧЕНИЯ
КЫРГЫЗСКОМУ ЯЗЫКУ НА ЦИФРОВОЙ ОСНОВЕ**

**DEVELOPMENT OF SPEECH CULTURE OF STUDENTS BY TEACHING
THE KYRGYZ LANGUAGE ON A DIGITAL BASIS**

Аннотация: Бул макалада кыргыз тилин санариптик негизде окутуунун жана студенттердин кеп маданиятын өстүрүүнүн жөнүндө сөз жүрөт. Коом өнүккөн сайын тил да өнүгүп турат. Техниканын өнүккөн заманында, кыргыз тилин медиа сабаттуулук менен студенттердин кеп маданиятын өстүрүп, коомдогу ордун өнүктүрүү керек. Санариптешүүнүн оң таасирлери, терс таасирлери жөнүндө маалыматтар.

Аннотация: Данная статья посвящена обучению кыргызскому языку на цифровой основе и развитию речевой культуры учащихся. Вместе с развитием общества развивается и язык. В век передовых технологий необходимо развивать кыргызскоязычную и медиаграмотность учащихся и развивать их место в обществе. Информация о положительных и отрицательных эффектах цифровизации

Annotation: This article is devoted to teaching the Kyrgyz language on a digital basis and the development of students' speech culture. Along with the development of society, language also develops. In the age of advanced technologies, it is necessary to develop the Kyrgyz language and media literacy of students and develop their place in society. Information about the positive and negative effects of digitalization

Негизги сөздөр: кыргыз тили, санарип, өнүгүү, маданият, техника, коом, билим, сүйлөшүү, окутуу, учурдун талабы, замандын өнүгүшү.

Ключевые слова: кыргызский язык, цифра, развитие, культура, технологии, общество, образование, беседа, преподавание, актуальный спрос, современное развитие.

Keywords: Kyrgyz language, figure, development, culture, technology, society, education, conversation, teaching, current demand, modern development.

Кыргыз тили - тарыхы бар элдин, кылым карытып келе жаткан укумдан - тукумга сактап, ата-салтын, үрп-адатын, маданий мурастарын, улуу журттун улуулугун, элдик оозеки чыгармалары аркылуу, муундан муунга мурас кылып өткөрүп, ыйык милдетти унутпоо улуттун улуу деңгээл катары берип турган эне тили болуп саналат.

1989-жылдын 23-сентябрында кыргыз тили мамлекеттик тил статусуна ээ болду. Закон кабыл алынгандан тарта кыргыз тили кыргыз элинин мамлекеттик тили, улуттук мадан иятын ыңгышын камсыз кылды.

Коом ыңгышын сайын эне тилибиз да ыңгыш туруусу керек. Техниканын жетишкен учурунда, кыргыз тилин санариптик негизде окутуу учурдун талабы.

Санарип - бул маалыматтардын электрондук форматы.

Санариптештирнин менен жашоонун ар тармагына технологияларды колдонуу менен: ыңгыр жай, экономика, маданият, билим бернин, кызмат керсетнин, тейлеу мамлекетти башкаруунун ыңгайлуу жолу.

Билим бернин тармагынын керекчилек бөлгмдеринде технологияны пайдалануу менен иш жргнзлнп жатат. Эскиден жаңыга карай кадам коюп, кыргыз тилин санариптик негизде окутууга ытн керек.

Кеп маданиятын - бул термин негизинен, сйлешинин, жаза билгнин негиздерин сапаттарын, сапаттарын теориялык жагдайларын категориялык талаптарын, нормаларын изилдеген илимдин аталышын туюндурат.

Адамдардын сйлешин маданиятын жана алардын жалпы эле маданиятын, адеп -ахлагын, ички жан днйнесин ыңгыштын максатын кездейт.

Агартуу тармагында санариптештирнин, бгункн кнде электрондук система менен иштешин учуру талап кылынууда. Билим бернин мекемелеринде, окуу процессинде натыйжалуу, жеңил иш жргнзлннн максатын кездеп электрондук жагдай менен иш жргнзлнгге ытн керек.

Кыргыз тилин окутуу процесси учурунда, ЖОЖдордо практикалык саатта, технологияны пайдалануу менен бир канча практика жргнзлнн учурларын уюштурууга болот. Мисалы: Экранда ннсз анимациялык кыймылдардын аткарылышынын негизинде, студенттер ыз оюн баяндап текст тнзе алуу жндөмдерин ыстнрнгге болот. Технологиянын жардамы менен берилген снреттин тапшырмаларга ылайыктуу жоопторду таап; макал-лакаптарды, жаңылмачтарды, ыр саптарын, чакан аңгемелерди тнзп кеп маданиятын ыстнрнде эффективднн натыйжасын бере алат.

Студенттерге лекция учурунда вебинардык процесстерди уюштуруу менен бирге угуп кабыл алуу, кернп кабыл алуу, тажрыйба бөлгшнн менен кеп маданиятынын ыңгышын жакшы шарт тнзлгет.

Бул тажрыйбалар студенттердин кругозорун кеңейтип, логикалык, методикалык, аналитикалык тармактарда терең ой жнгуртнп, ыз алдынча иштее компетенциясынын жыйынтыгы, натыйжада кеп маданиятын ыстнрнгге зор таасирин бере алат.

Кыргыз тилинин байланыштуу кеп бөлгмнде, теория менен практиканы айкалыштырып, креативднн ой жнгуртнп, изилденишет. Кептин тнрлерин, кептин стилдерин реалдуу боло турган турмуштан, практикалык тапшырмаларды аткаруу менен бирге, аудиторияда санариптин экрандын жардамы менен тажрыйба алмашуу жакшы натыйжа берип, узак мезгилднн эс-тутумда калат.

Кыргыз тилинин ЖОЖдордогу окуу планынын предметтик стандартына санариптик усулдарды пайдалануу менен практикалоону киргизнн жаңыланууну алып келет.

Интернет булактары аркылуу кыргыз тили боюнча керптеген маалыматтарды алууга, улуттук маданияттын баалуулуктарын таанып билгнгге керптеген мнмкннчлнктөр болот.

Кыргыз тилин санариптик негизде окутуу менен кеп маданиятын ыстнрнн, кесиптик чейреге, практикада жнзеге ашыруунун конкреттнн ролунда болот.

Технологиянын жардамы менен ЖОЖ дордо сабак ытннде, кадырларды нйрётннде бир топ жеңилдикер менен ийгиликтерге жетннгө болот.

Студенттердин кеп маданиятын ыстнрннде, ар кандай таанып - билнн ишмердннлннгнннн тнрлөрнн, материалдарды керсётнннннн ар кандай технологияларын (текст, графика, аудио, видео, анимация) пайдалануу менен окутуу курстарын ытннгө да болот. Жыйынтыктоодо электрондук тесттер менен иштөө ыңгайлуулукту жаратат.

Интернет ресурстарын иштөө менен бирге заман талабындагы кадырларды даярдоо, маалыматтык технологияга киргизнннн жана ынктнрнннн техникалык жана программалык жактан камсыздоого болот.

Студенттер кеп маданиятын ыстнрнн нчнн интернет айдыңындагы илим жаатындагы, окууларды, усулдарды, аналитикалык иштерди жнргнзннгө болот.

Кыргыз тилинин кеп маданиятына жаңыча неологизм сөздөр кошулуп, терминдердин пайда болушу, кыргыз лексикасына жаңыча сөздөр пайда болот.

Студенттердин кеп маданиятын ыстнрнн, калыптандыруу нчнн учурдун талабы болгон медиа тармактары аркылуу кыргыз тилин сабаттуулугуна, анын ыснп -ыннгншн жөнннде маалыматтарды кёбнрөөк жайылтылып, эне тилин сактоо ыйык милдет экендигин, патриоттуулукка чакырып, мамлекеттик тил мамлекеттин пайдубалын тнзнп тур арын, нукура кыргыздын, кыргыздыгын кебинен билнн, коомдогу ордунан билннгө болот.

Санарип заманынын эң ыкннднргөн кёйгёйн социалдык тармактардагы кыргыз тилдннлнктнн аксап баратышы болуп жатат. Сөз эркиндигиндеги адабий тилдин, кеп маданиятынын коомдогу ордунун төмөндөп баратышы келечектеги кадырлардын билимдннлнккө, сабатсыздыкка алып келнн коркунучун туудурбай койбойт.

Кыргыз тилинин аксап баратышы коомдогу кеп маданиятынын, бири -бирине болгон пикир алышуу мамилелеринин жөнгө салынбаганы нчнн келечек жаштарынын (студенттер) арасында вулгаризм, жаргон сөздөр колдонулуп, снйлөө речибиздин деңгээли төмөндөп жатат.

Кыргыз тилин санариптик негизде окутуу менен студенттердин кеп маданиятын ыстнрнн багынын жолго койсок, кандайдыр бир зарылчылыктан, мажбурлуктан улам адабий тилдин нормасын сактап, жөнгө салып, кыргызстанга келип окууну, иштөөнн каалаган чет элдик жарандага да окутуу мнмкннчнлннгнн алабыз.

Онлайн окуу курстарын кёбөйтнн керек. Днйнёлнк тилдердин рейтингинин катарына кошуу максатында, чет өлкөдөн кирген жаран кыргыз тилинде аңгемелешнн өткөрнп тил билнн деңгээлин текшернн киргизилсе, мына ошондо гана кыргыз тилин санариптнн окутуунун зор мнмкннчнлннгнн пайдалана алабыз.

Колдонулган адабияттар:

<https://www.facebook.com/100008050125039/posts/pfbid079gfGz6UnCbj5L13EKrAeCTTs2HxrhXRMaFQQfjoTv9DKNr4Tk5SUiFbQpuYPbw6l/?sfnsn=mo>

Добаев, К.Д., Асанакунунов, Т.А., Кыргыз тилин озготил каталар окуутуу техникасынын сон irum maseleleri, Bishkek,; -2006, 83 б.,

Московкин Л. V. Методологиянын тарыхы боюнча изилдөөлөрднн мааниси жөнннде [С] // Орус тили жана адабияты убакыт жана мейкиндикте: Орус тили жана адабияты мугалимдеринин Эл аралык ассоциациясынын XII конгрессинин материалдары / ред.

Л.А.Вербицкая, Лю Лимин, Е.Е.Юркова. Шанхай : Шанхай билим бернн. чет элдик басма нйн Тилдер, 2011. V. 3. S. 538–541.

Ляховицкий М. В. Чет тилдерди окутуунун методикасы. М., 1981. С. 15.

Щукин А. Н. Орус тилин чет тили катары окутуунун тарыхында окутуу методикасы (теория жана практика) [С] // Орус тили жана адабияты убакыт жана мейкиндикте: Орус тили жана адабияты мугалимдеринин Эл аралык ассоциациясынын XII конгрессинин материалдары / ред. Л.А.Вербицкая, Лю Лимин, Е.Е.Юркова. Шанхай : Шанхай билим берүүнүн чет элдик басма үйүнүн тилдер, 2011. V.3. 280–287-б.